

یک پژوهشگر حوزه حمل‌ونقل دریایی در نوشتاری

برای «روزنامه سرآمد» بررسی کرد

حقوق دریایی و تغییرات اقلیمی

تاثیر تغییرات اقلیمی بر رژیم حقوقی قطب شمال و جنوب

سرتیغ گره دریاپایه-مرتضی فاخری- مسئله تغییرات اقلیمی دیگر صرفاً یک هشدار محیط‌زیستی از سوی دانشمندان یا فعالان زیست‌محیطی نیست، بلکه اکنون به مسئله‌ای استراتژیک در سطح سیاست بین‌الملل، حقوق بین‌الملل و به‌ویژه حقوق دریایی تبدیل شده است. اقیانوس‌ها که همواره به عنوان منبعی بیکران از منابع زیستی، انرژی، تجارت و همزیستی ملت‌ها تلقی می‌شدند، حالا به قلب تهدیدهای نوظهور ناشی از تغییرات اقلیمی بدل شده‌اند. افزایش سطح آب دریاها، اسیدی شدن اقیانوس‌ها، نابودی صخره‌های مرجانی، طوفان‌های دریایی با شدت‌های غیرمنتظره و ذوب یخ‌های قطبی نه‌تنها اکوسیستم دریایی را تهدید می‌کند، بلکه نظم حقوقی مستقر بر دریاها را نیز دستخوش دگرگونی می‌سازد.

به گزارش روزنامه اقتصاد سرآمد، مرتضی فاخری، محقق و پژوهشگر در نوشتاری اختصاصی برای این روزنامه به بررسی تاثیر گذاری تغییرات اقلیمی جهان در حوزه حقوق دریایی و به‌ویژه کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها پرداخته است. این مطلب را در ادامه می‌خوانید:

حقوق دریایی که با کنوانسیون ۱۹۸۲ سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها تثبیت شد، مبتنی بر مفاهیم نسبتاً ثابتی نظیر خطوط مبدأ، دریای سرزمینی، منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره است. این مفاهیم در شرایطی تدوین شده‌اند که تغییرات اقلیمی هنوز دغدغه جهانی نبودند، اما حالا با پدیده‌هایی همچون فرو رفتن تدریجی برخی کشورهای جزیره‌ای در آب، جابه‌جایی خطوط ساحلی، زوال جزایر مرجانی و تغییر جریان‌های دریایی، این چارچوب حقوقی با چالشی سخت مواجه شده است.

نمود تغییرات اقلیمی در وضعیت کشورها

نخستین نمود ملموس این تغییر در وضعیت کشورهای جزیره‌ای است. کشورهای نظیر مالدیو، توالو، جزایر مارشال و کیریباتی اکنون با احتمال واقعی از بین رفتن کامل سرزمین‌هایشان در اثر افزایش سطح دریا روبه‌رو هستند. سوال مهمی که جامعه حقوقی بین‌المللی را درگیر کرده این است: اگر یک کشور از نظر جغرافیایی از بین برود، آیا همچنان می‌تواند حاکمیت بر منطقه انحصاری اقتصادی خود را حفظ کند؟ آیا حقوق دریایی یک کشور به مرزهای فیزیکی وابسته است یا به موجودیت سیاسی و تاریخی آن؟ این مسئله، چالش عظیمی در برابر حقوق سنتی دریاها پدید آورده است.

تغییرات اقلیمی نیز موجب شده برخی کشورها در پی بازنگری در تحدید حدود مرزهای دریایی خود باشند، چرا که خطوط مبدأ که معمولاً بر اساسی خط ساحلی تعیین می‌شوند، در اثر فرسایش یا بالا آمدن سطح دریا در حال تغییرند. به‌طور خاص، در مواردی که یک جزیره یا صخره‌ای که پیش‌تر برای ترسیم خط مبدأ استفاده شده بود، حالا به زیر آب رفته یا در حال نابودی است، امکان تغییر کلی در محدوده دریای سرزمینی و منطقه انحصاری اقتصادی کشور وجود دارد. این امر می‌تواند منافع اقتصادی عظیمی را جابه‌جا کند و منازعات سیاسی و حقوقی میان کشورها را افزایش دهد.

برخی کشورها تلاش کرده‌اند تا از راه‌های حقوقی، ثبات مرزهای دریایی خود را در برابر تغییرات اقلیمی تضمین کنند. برای نمونه، کشورهای جزیره‌ای اقیانوس آرام بیانیه‌هایی امضا کرده‌اند که تأکید می‌کند حقوق حاکمیتی آن‌ها بر مناطق دریایی حتی در صورت نابودی خاک سرزمینی‌شان پابرجا خواهد ماند، اما این ادعاها هنوز به‌صورت کامل در حقوق بین‌الملل نهادینه نشده‌اند و نیازمند توسعه نظر به‌های جدیدی در حقوق دریایی هستند.

تاثیر تغییرات اقلیمی بر رژیم حقوقی قطب شمال و جنوب

نکته مهم دیگر، تأثیر تغییرات اقلیمی بر رژیم حقوقی برخی مناطق خاص مانند قطب شمال و جنوب است. با ذوب یخ‌های قطبی، دسترسی به منابع طبیعی و مسیرهای دریایی جدید فراهم شده است. این موضوع، رقابت بین کشورهایی مانند روسیه، کانادا، ایالات متحده، دانمارک و نروژ را برای اعمال حاکمیت بر مسیرهای جدید مانند «گذرگاه شمال شرقی» تشدید کرده است. در غیاب یک نظام حقوقی جامع برای مدیریت این رقابت‌ها، خطر درگیری‌های ژئوپلیتیکی افزایش می‌یابد.

باید به بحران زیست‌محیطی در مناطق دریایی اشاره کرد. افزایش دمای آب، اسیدی شدن اقیانوس‌ها و کاهش سطح اکسیژن باعث تخریب منابع شیلاتی و حیات دریایی شده است. این امر نه‌تنها معیشت میلیون‌ها نفر از مردم کشورهای ساحلی را تهدید می‌کند، بلکه اصولی مانند بهره‌برداری پایدار از منابع دریایی را که در حقوق بین‌الملل دریایی مورد تأکید قرار گرفته‌اند، در عمل ناکارآمد می‌سازد. در چنین شرایطی، پرسش اصلی این است که آیا باید اصول حقوق دریایی به گونه‌ای بازنویسی شود که پاسخگوی واقعیت‌های اقلیمی باشد؟ برخی نظریه‌پردازان معتقدند زمان آن رسیده که یک پروتکل اقلیمی به کنوانسیون حقوق دریاها اضافه شود؛ پروتکلی که موضوعاتی همچون تغییر خط مبدأ، حفظ حقوق کشورهایی که خاک‌شان زیر آب می‌رود، حفاظت از زیست‌بوم‌های آسیب‌دیده و برخورد با آلودگی ناشی از تغییرات اقلیمی را به رسمیت بشناسد. در این راستا، همکاری بین سلسازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان دریاوردی بین‌المللی، سازمان جهانی هواشناسی و برنامه محیط‌زیست سازمان ملل ضروری به نظر می‌رسد.

افزون بر این، تغییرات اقلیمی باعث شده برخی حوزه‌های جدید حقوقی مطرح شود. برای مثال، در حوزه بیمه و مسئولیت، بحث بر سر آن است که اگر کشتی با تأسیسات دریایی در اثر طوفان یا بالا آمدن سطح آب آسیب ببینند، چه کسی مسئول است؟ آیا باید شرکت‌های صنعتی را که به افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای کمک کرده‌اند، مسئول دانست؟ یا مسئولیت برعهده دولت‌ها است که در کاهش این گازها اهمال کرده‌اند؟ چنین پرسش‌هایی نشان می‌دهند که مرزهای سنتی مسئولیت در حقوق دریایی نیز در حال فرو ریختن است.

جوامع بومی ساحلی و جزیره‌ای در معرض خطر

در بُعد حقوق بشر، جوامع بومی ساحلی و جزیره‌ای نیز به‌شدت در معرض خطر قرار گرفته‌اند. مهاجرت اقلیمی ساکنان این مناطق، بدون آنکه سازوکار روشنی در حقوق بین‌الملل برای حمایت از آن‌ها وجود داشته باشد، معضلی

ناو هواپیمابر آمریکایی دریای چین جنوبی را به مقصد غرب آسیا ترک کرد

بر اساس داده‌های یک وبسایت رهگیری کشتی‌های جهان، ناو هواپیمابر آمریکایی دیروز(دوشنبه) در پی لغو توقف برنامه‌ریزی شده‌اش در یکی از بنادر ویتنام، حوزه دریای چین جنوبی را ترک کرده و به سمت غرب حرکت می‌کند. به گزارش اقتصادسرآمد، داده‌های وبسایت «مارین ترافیک» که مختص ناو هواپیمابر آمریکایی یواس.اس نیمیتز امروز دوشنبه با ترک دریای چین جنوبی به سمت غرب در حال حرکت است. به گزارش رویترز، ۲ منبع مطلع گفتند این ناو هواپیمابر آمریکایی قرار بود در بندر «دانانگ» ویتنام توقف کند اما مراسم استقبال از آن که قرار بود روز ۲۰ ژوئن برگزار شود، لغو شد.

یکی از این منابع عنوان کرد سفارت ایالات متحده در شهر هانوی به او درباره لغو توقف این ناو بنا به «یک الزام عملیاتی فوری» اطلاع داده است. طبق نوشته وبسایت فرماندهی ناوگان اقیانوسیه نیروی دریایی آمریکا، ناو هواپیمابر آمریکایی نیمیتز به همراه گروه همراه «هفته‌گذشته عملیات‌های امنیت دریایی در دریای چین جنوبی را در چارچوب حضور معمول نیروی دریایی آمریکا در حوزه هند-اقیانوسیه اجرا کرده است.» همچنین داده‌های وبسایت «مارین ترافیک» نشان دادند که این ناو صبح دوشنبه در حال حرکت به سمت مسیر غرب آسیا، جایی که تنش‌ها در آن به دلیل تجاوزگری‌های رژیم صهیونیستی افزایش یافته، است.

جدید و پیچیده است. اگر ساکنان یک جزیره در اثر طغیان دریا ناچار به ترک آن شوند، دولت مبدأ چه مسئولیتی در قبال آنان دارد؟ و کشور مقصد تا چه اندازه ملزم به پذیرش آن‌هاست؟ در حالی که حقوق دریاها تاکنون بیشتر بر مرزهای سرزمینی و حاکمیت‌ها تمرکز داشته، اکنون باید در برابر مسائل انسانی نیز پاسخگو باشد.

از منظر اقتصادی نیز، تغییرات اقلیمی بر مقررات مربوط به اکتشاف و بهره‌برداری از منابع کف دریا اثر می‌گذارد. هم‌اینک سازمان بین‌المللی بستر دریا مقرراتی برای بهره‌برداری از منابع معدنی در اعماق اقیانوس تدوین کرده است، اما این مقررات نادیده‌گیرنده تأثیر اقلیمی چنین فعالیت‌هایی هستند. به‌ویژه آنکه برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند استخراج مواد معدنی در اعماق دریا می‌تواند زیست‌بوم‌هایی را نابود کند که هزاران سال برای شکل‌گیری آن‌ها زمان لازم بوده است.

تغییر گفتمان حقوق دریایی

در مجموع، آنچه در حال رخ دادن است یک تغییر گفتمان است: از حقوقی مبتنی بر ثبات جغرافیایی و سیاسی، به حقوقی سازگار با تغییرات اکولوژیکی و اقلیمی. چنین تغییری نه‌تنها نیازمند بازنگری در مقررات موجود است، بلکه مستلزم نوعی بازاندیشی در مفاهیم پایه‌ای چون حاکمیت، مالکیت، بهره‌برداری و حتی خود مفهوم مرز در ریاست.

به‌طور خاص، کشورهای مانند ایران که دارای خطوط ساحلی طولانی در خلیج فارس و دریای عمان هستند، نیز نباید از این تحولات غافل باشند. اگرچه منطقه ما هنوز تحت تأثیر مستقیم ذوب یخ‌های قطبی نیست، اما نوسانات دمای، تغییر سطح آب، تهدید به فرونشست زمین در برخی مناطق ساحلی و تغییر در جریان‌های دریایی همگی می‌توانند بر مرزهای دریایی، منابع شیلاتی، فعالیت‌های بندری و کشتیرانی اثر بگذارند. ضروری است که در اسناد راهبردی حقوق دریایی کشور، ملاحظات اقلیمی به‌صورت جدی وارد شود.

نتیجه‌گیری

تغییرات اقلیمی یک تهدید آینده نیست، بلکه یک واقعیت جاری است که نظام‌های حقوقی را وادار به واکنش کرده است. حقوق دریایی نیز نمی‌تواند با نسخه‌های جامد و تغییرناپذیر دهه‌های گذشته به سراغ واقعیت‌هایی چون بالا آمدن سطح دریا، نابودی خاک سرزمینی، بحران زیست‌محیطی و مهاجرت اقلیمی برود. این حقوق، اگر می‌خواهد همچنان کارکرد مؤثری در نظم جهانی داشته باشد، باید بازآفرینی شود.

در پایان، شاید بتوان گفت که تغییرات اقلیمی به نوعی «موج خاموش» برای حقوق دریایی است. موجی که مرزها را تغییر می‌دهد، قواعد را می‌فرساید و ساختارهای سنتی را به چالش می‌کشد. حال نوبت به جامعه حقوقی جهانی است تا از دل این تهدید، فرصت‌هایی برای بازسازی نظمی جدید، منعطف و انسانی در دریاها بیافریند.

شاخص / موضوع	آمار / مقدار	توضیح و منبع
افزایش میانگین سطح دریا (۲۰۲۵ نسبت به ۱۹۹۳)	۱۰.۱ + سانتی‌متر	داده‌های سازمان جهانی هواشناسی (WMO)
کشورهایی با خطر نابودی سرزمینی تا ۲۱۰۰	۵ کشور (توالو، مالدیو، کیریباتی، جزایر مارشال، ناورو)	پیش‌بینی سازمان ملل و IPCC
درصد جزایر مرجانی در حال نابودی	بیش از ۷۰٪	براساس گزارش UNEP
میزان مهاجرت اقلیمی در مناطق (ساحلی) ۲۰۲۳)	حدود ۳۶ میلیون نفر	آمار بانک جهانی (World Bank) و UNHCR
کشورهایی که بیانیه حفظ EEZ بدون سرزمین دارند	۹ کشور جزیره‌ای	بیانیه اقیانوس آرام (Pacific Islands Forum – ۲۰۲۱)
کاهش بهره‌وری شیلات به‌دلیل تغییر دمای آب	۳۵٪ در برخی مناطق استوایی	گزارش FAO و IPCC
مناطق دریایی با خطر تغییر خطوط مبدأ	بیش از ۵۰ کشور	شامل بنگلادش، اندونزی، فیلیپین، هلند، مصر، ایران و...
کشورهای مدعی مالکیت مسیرهای قطبی جدید	۵ کشور (روسیه، کانادا، آمریکا، دانمارک، نروژ)	در رقابت برای «گذرگاه شمال شرقی» و منابع قطب شمال
آسیب‌پذیری مناطق ساحلی ایران (شاخص جهانی)	ریسک متوسط تا بالا در جنوب کشور	نقشه مخاطرات اقلیمی جهانی (Climate Risk Index 2024)
افزایش حوادث دریایی مرتبط با طوفان	۲۲٪ + در دهه گذشته	داده‌های سازمان دریاوردی بین‌المللی (IMO)

گمرک اعلام کرد:

همه مرزهای زمینی و دریایی باز است

طبق اعلام گمرک جمهوری اسلامی ایران، همه مرزهای زمینی و دریایی در بخش تجاری و مسافری باز است و با توجه به اولویت قرار داشتن کالاهای اساسی، ترخیص این کالاهای به سرعت در گمرکات در حال انجام است و درخصوص ترخیص سریع اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی، تسهیلات و اختیارات ویژه‌ای برای این گمرک در نظر گرفته شده که بر اساس آن گمرک این اختیار را دارد کالاهای اقلامی که فوریت دارند را تحویل دهد و سپس ثبت سفارش انجام شده است.

به گزارش اقتصادسرآمد، طبق آنچه گمرک به خبرگزاری ایسنا اعلام کرده، فعالیت در گمرکات کشور بر اساس دستورالعمل اخیر رئیس گمرک در حال انجام است و فعالیت گمرکات در همه رویه‌ها طبق روال عادی انجام می‌شود.

بر این اساس، فعالیت گمرکات مهم از قبیل گمرک بندر امام خمینی (ره) و بندر شهید رجایی که دروازه‌های واردات کالاهای اساسی و تجاری هستند، به صورت ۲۴ ساعته در حال انجام است. همچنین با توجه به تجهیزات بالای گمرک فرودگاه امام خمینی (ره) در زمینه ترخیص اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی، تسهیلات و اختیارات ویژه‌ای برای این گمرک در نظر گرفته شده که بر اساس آن گمرک این اختیار را دارد کالاهای اقلامی که فوریت دارند را تحویل دهد و سپس ثبت سفارش انجام شود.

طبق آنچه گمرک به ایسنا اعلام کرده، در حال حاضر همه مرزهای زمینی و دریایی باز بوده و گمرکات در سراسر کشور در حال فعالیت هستند و هیچ گونه مرز بسته در زمینه تجاری و مسافری نداریم. گفتنی است؛ اولویت گمرک ترخیص هرچه سریع‌تر از کالاهای اساسی است و محموله‌های کالاهای اساسی بدون هیچ گونه تعلل در حال ترخیص هستند. یادآور می‌شود؛ ۶۰درصد از کالاهای اساسی از بندر امام خمینی (ره) وارد کشور می‌شوند و پس از آن بنادر رجایی و امیرآباد دروازه‌های واردات کالاهای اساسی هستند که این اقلام بدون هیچگونه محدودیتی در حال ترخیص و تحویل در سراسر کشور هستند.

سه‌شنبه-۲۷ خرداد۱۴۰۴- سال یازدهم- شماره ۲۲۲۷

دریاپایه

اخبار

نانوایی‌ها اجازه تعطیلی ندارند

عضو هیئت مدیره اتحادیه نانوایان سنتی تهران گفت: هیچ‌یک از واحدهای نانوایی سنتی در سطح تهران تعطیل نشده‌اند و طبق معمول به فعالیت خود ادامه می‌دهند. در صورت مشاهده هر گونه تخلفی برخورد می‌شود.

به گزارش اقتصادسرآمد، امیر کرملو عضو هیئت مدیره اتحادیه نانوایان سنتی تهران به تسنیم اظهار داشت: هیچ‌یک از واحدهای نانوایی سنتی در سطح تهران تعطیل نشده‌اند و طبق معمول به فعالیت خود ادامه می‌دهند.

وی افزود: در بازرسی‌های روزانه‌ای که توسط اتحادیه انجام می‌شود یا بررسی عملکرد دستگاه‌ها و از طریق بازدید میدانی، هیچ‌گونه تخلف یا تعطیلی را نشان نداده است.

عضو هیئت مدیره اتحادیه نانوایان سنتی ادامه داد: تنها مشکل اختلال در دستگاه‌های کارخان نانوین و محدودیت‌هایی بود که برای نانوایان ایجاد شد، اما خوشبختانه با پیگیری‌های استانداری و معاون استاندار، آقای عسگری، و مصوبه کارگروه مربوطه، به نانوایان اعلام شده که دیگر هیچ محدودیتی وجود ندارد.

وی تصریح کرد: حتی در صورت اختلال دستگاه‌های کارخان نانی نو، نانوایان می‌توانند از کارخان‌های دیگر استفاده کنند یا وجه نقد دریافت کنند تا خللی در تأمین نان مردم ایجاد نشود.

عضو هیئت مدیره اتحادیه نانوایان سنتی تهران در ادامه گفت: این اتحادیه تا آخر روز و پایان ساعت اداری، پاسخگوی شکایات و درخواست‌های مردم خواهد بود و با هرگونه تخلف یا تعطیلی زود تر از موعد برخورد می‌شود.

بنابراین گزارش اتحادیه نانوایان سنتی تهران پیش از این نیز اعلام کرده بود که برای پاسخگوی به نیاز مردم شیف‌های پخت نان افزایش یافته است.

اعلام آمادگی جامعه صنعتی برای تقویت زیرساخت‌های تولید

رئیس خانه صنعت اعلام کرد: برای مقابله با آثار حملات و همچنین پیشگیری از هرگونه تهدید یا خرابکاری احتمالی در زیرساخت‌ها و واحدهای صنعتی آمادگی داریم.

به گزارش اقتصادسرآمد، در پی تحولات اخیر و ضرورت پیش‌بینی تهدیدات امنیتی و سایبری، رئیس خانه صنعت، معدن و تجارت کشور در نامه‌ای به معاون وزیر صمت و رئیس سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران، بر لزوم اجرای تدابیر پیشگیرانه و تقویت پدافند غیرعامل در شهرک‌های صنعتی تأکید کرد و آمادگی کامل جامعه صنعتی کشور را برای همکاری در این مسیر اعلام داشت.

سید عبدالوهاب سهل‌آبادی، رئیس خانه صنعت، معدن و تجارت ایران، در این نامه که خطاب به انضاری، معاون وزیر و ریاست سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران نگاشته شده، با اشاره به شرایط خاص کشور در پی حملات اخیر رژیم صهیونیستی، آورده است:

«برای مقابله با آثار حملات و همچنین پیشگیری از هرگونه تهدید یا خرابکاری احتمالی در زیرساخت‌ها و واحدهای صنعتی، لازم است اقدامات دقیق، هوشمندانه و استاندارد در سطح شهرک‌های صنعتی کشور اجرایی شود و مدیران و پرسنل این مراکز آموزش‌های لازم را در حوزه پدافند غیرعامل دریافت کنند.

پذیرفتنی است که در شرایط خاص فعلی، رعایت اصول پدافند غیرعامل امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است؛ امری که تنها بسا همکاری و هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی، بخش خصوصی و نهادهای مسئول محقق خواهد شد.»

سهل‌آبادی با تأکید بر آمادگی خانه صنعت، معدن و تجارت برای مشارکت و همراهی با سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران، خواستار تسریع در هماهنگی‌ها و تدوین برنامه‌ای ملی برای ارتقای تاب‌آوری در حوزه تولید و صنعت شد.